

KERELEVANAN FAKTA MENURUT UNDANG-UNDANG KETERANGAN DI MAHKAMAH SYARIAH

Mohd Sabree Nasri*

Fakulti Undang-undang, Governan dan Hubungan Antarabangsa
Universiti Melaka
mohdsabree@unimel.edu.my

Ruzman Md Noor

Jabatan Syariah dan Undang-undang
Akademi Pengajian Islam
Universiti Malaya
ruzman@um.edu.my

**Corresponding author*

Received Date: 15 September 2022 **Accepted Date:** 1 October 2022 **Published Date:** 31 December 2022

ABSTRAK

Bagi memastikan konsep kerelevanan dipatuhi, maka undang-undang keterangan Mahkamah Syariah membenarkan dua bentuk fakta sahaja yang boleh dikemukakan di mahkamah iaitu fakta persoalan dan *qarinah*. Isu dan permasalahan timbul apabila terdapat pihak-pihak khususnya yang terlibat secara langsung dalam industri perundangan yang keliru berkaitan konsep kerelevanan fakta ini. Hal ini disebabkan dengan penggunaan istilah *qarinah* dalam Enakmen Keterangan Mahkamah Syariah yang diterima sebagai sama dengan fakta berkaitan dalam Akta Keterangan 1950. Secara tidak langsung, *qarinah* di Mahkamah Syariah telah diiktiraf sebagai fakta dan keterangan. Justeru itu, objektif artikel ini adalah untuk meneliti konsep kerelevanan fakta-fakta di Mahkamah Syariah berdasarkan kepada peruntukan undang-undang. Metode penulisan ini akan menggunakan pendekatan deskriptif serta membuat analisa kandungan dengan meneliti peruntukan undang-undang yang berkaitan, artikel-artikel serta kes-kes yang telah diputuskan di Mahkamah. Dapatan menunjukkan bahawa terdapat beberapa "*lakuna*" dan kekangan dari aspek pemahaman dan pemakaian terhadap kerelevanan fakta-fakta di Mahkamah Syariah. Oleh yang demikian, antara cadangan penambahbaikan yang perlu dilakukan adalah mengekalkan istilah fakta berkaitan dalam peruntukan undang-undang keterangan Mahkamah Syariah tanpa menggantikannya dengan istilah *qarinah* seperti pengamalan sekarang.

Kata Kunci: Kerelevanan, Fakta, *Qarinah*, Undang-undang Keterangan, Mahkamah Syariah.

RELEVANCY OF FACTS ACCORDING TO THE LAW OF EVIDENCE IN SYARIAH COURTS

ABSTRACT

In order to ensure that the concept of relevance is adhered to, the Syariah Court's evidence law allows only two forms of facts that can be presented in court, namely the facts of the question and the qarinah. Issues and problems arise when there are parties in particular who are directly involved in the legal industry who are confused about the concept of the relevance of this fact. This is due to the use of the term qarinah in the Syariah Court Evidence Enactment which is accepted as the same as related facts in the Evidence Act 1950. Indirectly, qarinah in the Syariah Court has been recognized as fact and evidence. Therefore, the objective of this article is to examine the concept of the relevance of facts in the Syariah Court based on the provisions of the law. This writing method will use a descriptive approach and make a content analysis by examining relevant legal provisions, articles and cases that have been decided in the Court. Findings show that there are several "lacuna" and constraints from the aspect of understanding and application of the relevance of facts in the Syariah Court. Therefore, among the suggestions for improvement that need to be made is to maintain the term related facts in the provisions of the Syariah Court's evidence law without replacing it with the term qarinah as is the current practice.

Keywords: *Relevance, Facts, Qarinah, Law of Evidence, Syariah Court.*

PENDAHULUAN

Prinsip am dalam undang-undang keterangan ialah semua fakta yang relevan secara *prima facie*¹ boleh diterima masuk oleh mahkamah sebagai keterangan. Pihak-pihak yang bertikai akan mengemukakan seberapa banyak fakta dan keterangan di mahkamah untuk mewujudkan kes mereka. Walau bagaimanapun, keterangan hanya boleh diberikan mengenai fakta persoalan (fakta dalam isu) dan juga *qarinah* atau apa-apa fakta lain yang berkaitan (relevan).² Hal ini bermakna hanya fakta dan keterangan yang relevan sahaja yang boleh dikemukakan kepada mahkamah. Konsep kerelevanan ini diperkenalkan untuk mengelak pihak-pihak yang bertikai daripada mengemukakan keterangan atau fakta yang tidak mempunyai kaitan dengan kes yang dibicarakan.

Kerelevanan jika dilihat dari satu sudut adalah satu perhubungan di antara dua fakta yang menyebabkan wujudnya anggapan bahawa fakta dalam isu berkemungkinan sekali untuk wujud (Sir James Fitzjames, 1936). Oleh itu, untuk menentukan sama ada sesuatu fakta itu relevan atau sebaliknya, pihak yang bercadang untuk mengemukakan keterangan tersebut haruslah menyatakan kepada mahkamah bagaimana fakta yang cuba dibawa masuk itu mempunyai kaitan dengan fakta persoalan (fakta dalam isu) atau *qarinah*.³ Pihak yang

¹ *Prima facie* merupakan satu ungkapan Latin bermaksud "atas kemunculan pertama (on its first appearance)", atau "oleh contoh pertama (by first instance)". Ia digunakan oleh undang-undang moden Inggeris yang menunjukkan bahawa pada pemeriksaan yang pertama / pada pandangan kasar (sebelum diselidik dengan lebih terperinci), satu bahan nampak menandakan buktinya sendiri daripada fakta-fakta. Di dalam bidang kuasa common law, prima facie menandakan bukti (melainkan dipatahkan) adalah cukup untuk membuktikan satu saranan atau fakta tertentu. Kebanyakan prosiding atau tindakan undang-undang memerlukan satu kes prima facie untuk wujud, yang mana saranan berikutnya akan mula untuk menguji bukti berkenaan, dan mencipta satu keputusan.

² Seksyen 5, Enakmen Keterangan Mahkamah Syariah (Negeri Melaka) 2002.

³ Seksyen 90, Enakmen Keterangan Mahkamah Syariah (Negeri Melaka) 2002.

mengemukakan sesuatu keterangan itu boleh menggunakan peruntukan-peruntukan dari seksyen 6 hingga 42 (Undang-undang Keterangan di Mahkamah Syariah) untuk menentukan sama ada fakta yang cuba dibawa masuk itu boleh terjatuh di bawah mana-mana seksyen berkenaan.

Justeru itu, adalah menjadi tugas seorang hakim untuk menerima semua fakta dan keterangan yang relevan sahaja dan mengetepikan semua fakta dan keterangan yang tidak relevan. Hal ini bermakna, pihak yang ingin mewujudkan kes mereka akan mengemukakan seberapa banyak fakta dan keterangan kepada mahkamah, dan mahkamah hendaklah menerima fakta dan keterangan tersebut melainkan ia tidak relevan atau bercanggah dengan prinsip undang-undang keterangan atau bertentangan dengan hukum Syarak. Oleh yang demikian, penulisan ini akan membincangkan fakta-fakta relevan yang boleh dikemukakan di Mahkamah Syariah.

KONSEP FAKTA DI MAHKAMAH SYARIAH

Fakta dan keterangan mempunyai kedudukan dan fungsi yang berbeza walaupun ia saling mempunyai hubungan antara satu sama lain. Hal ini dapat dilihat kepada tujuan dan matlamat undang-undang keterangan itu sendiri. Undang-undang keterangan bertujuan untuk menentukan tiga aspek penting (Sir James Fitzjames, 1936: xiii; Richard May, 1995: 3), iaitu:

- i. Menentukan apakah fakta yang boleh diterima di mahkamah;
- ii. Menentukan apakah keterangan yang boleh dikemukakan untuk membuktikan fakta yang diterima di mahkamah; dan
- iii. Menentukan siapa dan bagaimana keterangan dikemukakan dalam proses pembuktian.

Tujuan dan matlamat undang-undang keterangan di atas adalah daripada Akta Keterangan 1950 dan ia mewakili tiga bahagian dalam peruntukan akta berkenaan. Oleh kerana Undang-undang Keterangan di Mahkamah Syariah mempunyai empat bahagian, maka penulis mencadangkan penambahan satu lagi objektif dan matlamat Undang-undang Keterangan di Mahkamah Syariah, iaitu:

- iv. Menentukan peranan dan fungsi pemakaian hukum Syarak sebagai rujukan muktamad.⁴

Berdasarkan kepada tujuan dan matlamat undang-undang keterangan di atas, peranan “fakta” sangat penting dan merupakan elemen pertama yang mesti dikenalpasti dan dikemukakan di mahkamah. Definisi fakta yang diberikan dalam seksyen 3 Undang-undang Keterangan di Mahkamah Syariah adalah seperti berikut:

“fakta” ertinya dan termasuklah—

(a) apa-apa benda, keadaan benda atau hubungan benda yang boleh ditanggap dengan pancaindera;

(b) apa-apa keadaan mental yang disedari oleh mana-mana orang.⁵

⁴ Dalam dua keadaan iaitu; pertama, jika terdapat peruntukan yang tidak konsisten dengan hukum Syarak maka ia tidak sah setakat yang tidak konsisten itu; dan kedua, jika terdapat *lakuna* dan tidak dinyatakan apa-apa perkara dalam peruntukan, maka perlulah memakai dan merujuk kepada hukum Syarak.

⁵ Seksyen 3, Enakmen Keterangan Mahkamah Syariah (Negeri Melaka) 2002.

Berdasarkan kepada tafsiran di atas, dapat dirumuskan bahawa konsep fakta ini dapat diklasifikasikan kepada dua bahagian iaitu fakta fizikal (*external facts*) dan fakta psikologikal (*internal facts*). Fakta fizikal adalah merujuk kepada fakta yang boleh ditanggap atau dirasai melalui pancaindera manusia yang lima iaitu melalui deria penglihatan, bau, sentuhan, pendengaran dan rasa. Manakala fakta psikologikal pula merujuk kepada sebarang keadaan mental yang disedari oleh mana-mana orang, seperti motif atau niat seseorang melalui tingkah laku watak tertentu atau sesuatu pendapat melalui perakuannya (keterangan keadaan).

Justeru itu, aspek “fakta” menjadi pokok perbincangan dalam undang-undang keterangan. Fakta yang dikemukakan di mahkamah perlu dikenal pasti kerana ia adalah asas atau sandaran kepada hakim dalam menentukan kedudukan sesuatu kes. Pihak-pihak yang terlibat dalam sesuatu perbicaraan akan mengemukakan hujah dan keterangan masing-masing. Di sinilah fakta mengambil tempat yang penting untuk menjadi asas penentuan hukum. Hadith Rasulullah SAW yang diriwayatkan oleh Umi Salamah (Muslim, 1930: 4) yang bermaksud:

Umi Salamah berkata: Rasulullah SAW bersabda: “Kamu telah bertikai di hadapanku, mungkin ada di antara kamu yang lebih petah berhujah (memberikan fakta dan keterangan) dari pihak yang lain, lalu aku menghukum berdasarkan apa yang aku dengar darinya. Sesiapa yang telah aku hukuman (berikan) baginya hak saudaranya dari sesuatu (sedangkan dia mendapat bahagian itu kerana kepetahannya) maka janganlah ia mengambilnya, kerana sesungguhnya apa yang aku hukuman itu adalah sepotong daripada api neraka”.

(Hadith Riwayat Muslim)

Sementara itu catatan yang dibuat oleh seseorang hakim antara lainnya adalah berkaitan dua aspek:- pertama, nota perbicaraan dan kedua, alasan penghakiman. Proses catatan aspek keterangan boleh diperoleh dalam kedua-dua bentuk catatan di atas. Ia juga merangkumi kes-kes jenayah dan mal/sivil. Alasan penghakiman mestilah mengandungi dan menyatakan perkara-perkara berikut (Abdul Hamid & Ahmad Ibrahim, 1994: 9), iaitu:

- i. Fakta yang diterima, serta alasan mengapa suatu versi fakta itu diterima dan tidak yang lain;
- ii. Undang-undang berkenaan sesuatu isu serta alasan penerimaan suatu versi dan tidak yang lain;
- iii. Pihak yang menanggung beban pembuktian;
- iv. Darjah atau berat beban pembuktian yang ditanggung;
- v. Sama ada sesuatu elemen/unsur atau isu dalam kes mal dan jenayah telah dibuktikan;
- vi. Keputusan setiap elemen/unsur dan isu;
- vii. Penghakiman; dan
- viii. Alasan hukuman dijatuhkan (terutama dalam kes jenayah).

Daripada sudut undang-undang, kita dapati banyak perkara yang menjadi pertimbangan pihak mahkamah adalah daripada aspek fakta. Selain itu, terdapat garis panduan tentang peranan hakim dalam perkara ini sama ada dalam kes-kes mal ataupun jenayah. Antara peranan hakim adalah untuk mengenal pasti fakta-fakta yang dijadikan sandaran oleh plaintif dalam pernyataan tuntutan dalam kes mal seperti berikut:

*(1) Tiap-tiap pernyataan tuntutan hendaklah ditandatangani oleh plaintif atau Peguam Syarienya dan hendaklah mengandungi-
(a) suatu pernyataan yang ringkas lagi padat, dalam perenggan-perenggan yang bernombor, tentang fakta-fakta yang dijadikan sandaran oleh plaintif...⁶*

Selain itu, pihak-pihak atau peguam Syarie dalam kes jenayah perlulah membuka kesnya dengan menyatakan fakta-fakta yang mahu dirujuk sebelum memberikan keterangan:

*Dalam perbicaraan di bawah Bab ini-
(b) apabila tertuduh dipanggil untuk membuat pembelaannya, maka dia atau Peguam Syarienya boleh, sebelum mengemukakan keterangannya, membuka kesnya dengan menyatakan fakta-fakta atau undang-undang yang mahu digunakan olehnya...⁷*

Bukan itu sahaja, pihak mahkamah juga perlu merekodkan segala fakta-fakta untuk mewujudkan sesuatu kes dalam kesalahan jenayah:

(1) Dalam tiap-tiap kes sedemikian Mahkamah hendaklah merekodkan fakta-fakta yang mewujudkan kesalahan itu...⁸

FAKTA YANG DITERIMA DI MAHKAMAH SYARIAH

Dengan adanya undang-undang mengenai keterangan dan tatacara, Mahkamah Syariah boleh dikatakan telah diberi panduan yang jelas. Undang-undang Keterangan Mahkamah Syariah adalah berasaskan Akta Keterangan 1950 dan telah disemak dan dipastikan selari dengan kehendak hukum Syarak. Demikian juga diperuntukkan bahawa rujukan hendaklah dibuat kepada hukum Syarak jika timbul *lakuna* dan kekeliruan di dalam peruntukannya. Dalam sesuatu perbicaraan, penentuan fakta kes adalah amat penting. Fakta-fakta ini perlu dipastikan sama ada telah dibuktikan atau sebaliknya oleh kaedah-kaedah pembuktian yang terdapat di dalam undang-undang atau di dalam hukum Syarak seperti ikrar, syahadah, sumpah dan lain-lain (terdapat juga fakta yang tidak perlu dibuktikan).⁹ Perkara ini menjadi rumit apabila sesuatu fakta tidak jelas dan dipertikaikan oleh kedua-dua belah pihak. Hakim bicara dalam sesuatu kes mempunyai tanggungjawab yang besar untuk memastikan ia tidak tertinggal fakta-fakta yang penting atau merekodkan fakta-fakta yang boleh dan perlu dibangkitkan di dalam proses rayuan. Oleh yang demikian, fakta yang boleh diterima pakai di Mahkamah Syariah adalah berkaitan fakta persoalan (fakta isu) dan *qarinah* (fakta berkaitan) sahaja.¹⁰

Keterangan boleh diberikan dalam mana-mana guaman atau prosiding mengenai kewujudan atau ketakwujudan tiap-tiap fakta persoalan dan mengenai apa-apa fakta lain yang ditetapkan kemudian daripada ini sebagai qarinah, dan tidak mengenai apa-apa fakta lain.

⁶ Seksyen 63, Enakmen Tatacara Mal Mahkamah Syariah (Negeri Melaka) 2002.

⁷ Seksyen 98, Enakmen Tatacara Jenayah Syariah (Negeri Melaka) 2002.

⁸ Seksyen 174, Enakmen Tatacara Jenayah Syariah (Negeri Melaka) 2002.

⁹ Seksyen 43-45, Enakmen Keterangan Mahkamah Syariah (Negeri Melaka) 2002.

¹⁰ Seksyen 5, Enakmen Keterangan Mahkamah Syariah (Negeri Melaka) 2002.

Huraian—Seksyen ini tidak membolehkan mana-mana orang memberi keterangan mengenai apa-apa fakta yang dia tidak berhak membuktikannya menurut undang-undang yang berhubungan dengan tatacara mal.

MISALAN

A dituduh memukul isterinya B dengan tongkat dengan niat hendak menganiayanya. Dalam perbicaraan A fakta-fakta yang berikut ialah menjadi persoalan:

A memukul B dengan tongkat itu.

A mencederakan B dengan pukulan itu dengan niat hendak menganiayanya.

Peruntukan di atas secara jelas menyatakan terdapat dua fakta yang boleh diterima di Mahkamah Syariah iaitu; (1) Fakta Persoalan dan (2) *Qarinah*. Justeru itu, fakta-fakta ini sahaja yang relevan untuk dikemukakan di Mahkamah Syariah, selain yang dinyatakan pada seksyen 5 dan dalam Undang-undang Keterangan Mahkamah Syariah adalah tidak relevan dan tidak diterima oleh mahkamah. Perbincangan terperinci yang seterusnya adalah berkaitan fakta persoalan dan *qarinah*.

PERTAMA: FAKTA PERSOALAN

Merujuk kepada tafsiran pada seksyen 3, fakta persoalan telah didefinisikan seperti berikut:

“fakta persoalan” ertinya apa-apa fakta yang daripadanya, sama ada dengan sendiri atau berkaitan dengan fakta lain, wujudnya, tidak wujudnya, jenis atau takat apa-apa hak, liabiliti atau ketakupayaan yang ditegaskan atau dinafikan dalam mana-mana guaman atau prosiding, semestinya dapat disimpulkan.

MISALAN

A dituduh berkhawat dengan B.

Dalam pembicaraannya, fakta-fakta yang berikut boleh menjadi persoalan:

bahawa A berada berdua-duaan dengan B di dalam suatu bilik tertutup;

bahawa A berdua-duaan dengan B di dalam kereta yang diletakkan di tempat yang gelap.

Fakta persoalan juga dikenali dengan fakta isu. Fakta persoalan adalah fakta-fakta yang pihak penuntut (dalam kes mal) dan pendakwa (dalam kes jenayah) bertanggungjawab untuk membuktikannya dalam perbicaraan. Fakta persoalan ini boleh dikenalpasti dengan merujuk kepada undang-undang substantif yang berkaitan. Undang-undang substantif adalah undang-undang yang memperuntukkan hak, liabiliti serta takat masing-masing jika tuntutan diterima oleh mahkamah.

Sebagai contohnya dalam kes mal adalah berkaitan “Tuntutan Muta’ah” (Kod Kes Mal 016). Rujukan undang-undang substantif berkaitan tuntutan muta’ah adalah dengan merujuk kepada Undang-undang Keluarga Islam Mahkamah Syariah. Seksyen 58, Enakmen Undang-undang Keluarga Islam (Negeri Melaka) 2002, menyatakan seperti berikut:

Selain haknya untuk memohon nafkah, seseorang perempuan yang telah diceraikan tanpa sebab yang patut oleh suaminya boleh memohon mut’ah atau pemberian sagu hati kepada Mahkamah, dan Mahkamah boleh, selepas mendengar pihak-pihak itu dan apabila berpuas hati bahawa perempuan itu

telah diceraikan tanpa sebab yang patut, memerintahkan suami membayar apa-apa jumlah wang yang wajar dan adil mengikut Hukum Syarak.¹¹

Berdasarkan kepada peruntukan undang-undang substantif di atas, seseorang isteri layak menuntut muta'ah jika diceraikan oleh suami tanpa sebab yang patut dan kadarnya ditentukan secara patut dan munasabah oleh pihak hakim. Oleh itu, fakta persoalan atau fakta isu di sini adalah seperti berikut:

- i. Telah wujud perkahwinan dan wujudnya perceraian tanpa sebab yang patut oleh suaminya (isteri yang diceraikan itu berhak kepada muta'ah).
- ii. Penentuan kadar bayaran muta'ah yang sewajarnya perlu dibayar oleh bekas suaminya.

Kedua-dua fakta persoalan atau fakta isu di atas perlu dibuktikan oleh penuntut dalam usahanya untuk mendapatkan tuntutan muta'ah di Mahkamah Syariah. Kesemua fakta tersebut boleh dibuktikan melalui *bayyinah*, syahadah dan *qarinah* yang dikemukakan di Mahkamah Syariah melalui keterangan lisan dan / atau keterangan dokumen.

Sebagai contohnya dalam kes jenayah pula adalah berkaitan jenayah "Khalwat" (Kod Kes Jenayah 143). Rujukan undang-undang substantif berkaitan khalwat adalah dengan merujuk kepada Undang-undang Jenayah Islam Mahkamah Syariah. Seksyen 53, Enakmen Kesalahan Syariah (Negeri Melaka) 1991, menyatakan seperti berikut:

(1) Seorang lelaki yang didapati bersekediaman atau berkurung atau bersunyian yang mendatangkan syak di mana-mana tempat dengan seorang perempuan yang bukan muhrimnya selain daripada isterinya adalah merupakan suatu kesalahan dan apabila disabitkan kesalahan tersebut bolehlah dikenakan hukuman denda tidak lebih daripada tiga ribu ringgit atau di penjara selama tempoh tidak melebihi dari dua puluh empat bulan atau kedua-duanya sekali.

(2) Seseorang perempuan yang didapati bersekediaman atau berkurung atau bersunyian yang mendatangkan syak di mana-mana tempat dengan seorang lelaki yang bukan muhrimnya selain daripada suaminya adalah merupakan suatu kesalahan dan apabila disabitkan kesalahan tersebut bolehlah dikenakan hukuman denda tidak melebihi dua ribu ringgit atau dipenjarakan selama tempoh tidak melebihi dua puluh empat bulan atau kedua-duanya sekali.

(3) Seorang lelaki didapati bersama-sama dengan lebih daripada seorang perempuan yang bukan isterinya atau bukan muhrimnya di tempat yang sunyi atau di dalam sebuah bilik mana-mana bangunan atau di tempat yang terasing dalam keadaan yang mendatangkan syak bahawa mereka akan melakukan maksiat adalah merupakan suatu kesalahan dan apabila disabitkan kesalahan tersebut bolehlah dikenakan hukuman denda tidak melebihi tiga ribu ringgit atau dipenjarakan selama tempoh tidak melebihi dua puluh empat bulan atau kedua-dua sekali.

(4) Seseorang perempuan didapati bersama-sama dengan lebih daripada seorang lelaki yang bukan suaminya atau bukan muhrimnya di tempat yang

¹¹ Seksyen 58, Enakmen Undang-undang Keluarga Islam (Negeri Melaka) 2002.

sunyi atau di dalam sebuah bilik pada mana-mana bangunan atau di tempat yang terasing di dalam keadaan yang mendatangkan syak bahawa mereka akan melakukan maksiat adalah merupakan suatu kesalahan dan apabila disabitkan kesalahan tersebut bolehlah dikenakan hukuman denda tidak melebihi tiga ribu ringgit atau dipenjara selama tempoh tidak melebihi dua puluh empat bulan atau kedua-duanya sekali.¹²

Undang-undang substantif di atas memperuntukkan liabiliti atau tanggungan ke atas orang yang melakukan jenayah khalwat. Antara fakta persoalan atau fakta isu yang disebut adalah seperti berikut:

- i. Lelaki atau perempuan yang berada dengan orang lain yang bukan mahramnya (berlainan jantina).
- ii. Berada dalam tempat yang terselindung / sunyi / terasing.
- iii. Dalam keadaan disyaki sedang melakukan perbuatan tidak bermoral / maksiat.

Ketiga-tiga fakta persoalan atau fakta isu di atas perlu dibuktikan oleh pendakwa syarie dalam usahanya untuk mensabitkan kesalahan pihak yang dituduh. Seperti dalam kes mal juga, kesemua fakta tersebut boleh dibuktikan melalui *bayyinah*, syahadah dan *qarinah* yang dikemukakan di Mahkamah Syariah melalui keterangan lisan dan / atau keterangan dokumen. “*Qarinah* atau fakta berkaitan dalam kes ini adalah seperti keadaan pihak yang tertuduh seperti tidak berpakaian, keadaan bilik atau keadaan katil yang memungkinkan wujudnya perlakuan khalwat.”

KEDUA: QARINAH

Peruntukan mengenai Undang-undang Keterangan di Mahkamah Syariah Malaysia adalah hampir sama di antara negeri-negeri kecuali dari sudut perkataan, struktur penyusunan dan terjemahan termasuklah bahagian fakta berkaitan atau *qarinah*. Perbezaan ini walau bagaimanapun tidak seharusnya wujud kerana undang-undang ini adalah panduan dan rujukan muktamad masih tetap kepada hukum Syarak. Merujuk kepada tafsiran pada seksyen 3, *qarinah* telah didefinisikan seperti berikut:

“qarinah” ertinya fakta yang mempunyai kaitan dengan fakta yang satu lagi dengan apa-apa cara yang disebut dalam Enakmen ini.

Konsep *qarinah* telah diterima sebagai sama dengan konsep fakta berkaitan dalam undang-undang sivil (Ahmad Ibrahim, 1996: 27). Sehubungan itu perkataan *qarinah* telah dimasukkan ke dalam Undang-undang Keterangan Mahkamah Syariah menggantikan perkataan fakta berkaitan. Prinsip fakta berkaitan ini diserap guna daripada Akta Keterangan 1950 yang bersumberkan Indian Evidence Act 1872 dan prinsip undang-undang common Inggeris. Oleh sebab rujukan muktamad adalah kepada hukum Syarak dan perkara-perkara yang bercanggah telah dimansuhkan, maka undang-undang ini adalah mengikut kehendak perundangan Islam yang sebenarnya (Mahmud Saedon, 1995: 90-91).

Sesuatu fakta itu dianggap *qarinah* atau fakta berkaitan apabila mampu melahirkan sesuatu tanggapan tentang wujud atau tidak fakta persoalan / fakta isu dalam sesuatu kes. Dengan kata lain, hubungan antara fakta persoalan dan *qarinah* perlu sampai pada peringkat

¹² Seksyen 53, Enakmen Kesalahan Syariah (Negeri Melaka) 1991.

mampu melahirkan kesimpulan tentang kemungkinan wujud atau tidak sesuatu hak atau liabiliti menurut undang-undang substantif (Abd. Karim Zaidan, 1984: 218; Mustafa Zarqa', 1968: 218). Oleh itu, sesuatu *qarinah* tidaklah boleh berdiri dengan sendirinya. Ia mestilah mempunyai kaitan atau hubungan dengan fakta yang satu lagi, serta saling menyokong dan disokong antara fakta dan keterangan yang lain. Penulis mendapati bahawa *qarinah* yang dinyatakan dalam peruntukan undang-undang boleh menjadi fakta dan keterangan. Sekiranya ia diterima sebagai fakta, maka ia merupakan fakta berkaitan, dan sekiranya ia diterima sebagai keterangan, maka ia merupakan keterangan keadaan.

Secara teorinya, Undang-undang Keterangan Mahkamah Syariah telah meletakkan *qarinah* sebagai fakta relevan / fakta berkaitan. Oleh yang demikian, adalah dicadangkan agar *qarinah* tidak dimasukkan sebagai salah satu daripada *bayyinah* (keterangan). Pada masa yang sama sekiranya *qarinah* hendak diiktiraf sebagai salah satu bentuk keterangan, maka ia tidak perlu untuk menggantikan perkataan fakta relevan / fakta berkaitan. Rumusannya, konsep "fakta" boleh diserapguna pemakaiannya sama seperti Akta Keterangan 1950 di Mahkamah Sivil (tanpa ganti kepada istilah *qarinah*). Manakala istilah *qarinah* pula hanya diiktiraf sebagai salah satu bentuk keterangan di Mahkamah Syariah sebagai tambahan yang tiada peggunaannya di Mahkamah Sivil (Mohd Sabree & Ruzman, 2021: 178).

Sesuatu fakta itu boleh menjadi *qarinah* berdasarkan lebih daripada satu seksyen. Seperti juga Akta Keterangan Malaysia 1950, seksyen-seksyen dalam Akta / Enakmen / Ordinan Keterangan Mahkamah Syariah ini dirangka dengan perkataan yang luas dan boleh bertindih dan berulang antara satu sama lain (Ruzman, 2008: 59). Aspek kerelevanan keterangan akan dapat ditentukan dengan jelas dengan melihat kepada kesemua fakta ini dari aspek maksud, pemakaian dan peranannya.

KESIMPULAN

Konsep kerelevanan bukanlah hanya berasaskan kepada logik akal semata-mata. Kedapatan juga beberapa yang logik adalah tidak termasuk dalam prinsip undang-undang (*rules of law*). Maka, konsep kerelevanan ini adalah berkaitan dengan undang-undang serta mesti dirujuk dan ditemukan dalam perundangan. Justeru itu, dalam kebanyakan kes, fakta persoalan (fakta isu) dan *qarinah* (fakta berkaitan) ini memainkan peranan yang sangat penting untuk meyakinkan Mahkamah Syariah terhadap sesuatu tuntutan atau pertuduhan. Undang-undang Keterangan Mahkamah Syariah negeri-negeri telah pun menggariskan keperluan ini untuk menentukan hanya fakta dan keterangan yang relevan sahaja yang akan dipertimbangkan oleh pihak mahkamah untuk diterima. Pengamal undang-undang yang berpengalaman luas sudah pasti akan dapat menentukan fakta dan keterangan yang relevan serta mengenalpasti apakah fakta-fakta persoalan berkenaan dan hubung kaitnya dengan fakta berkaitan *qarinah* serta peruntukan undang-undang yang perlu dirujuk. Kesemua elemen ini sangat penting dalam memastikan aspek kerelevanan dalam Undang-undang Keterangan Mahkamah Syariah dipatuhi secara keseluruhannya, dan sekaligus mencapai objektif undang-undang keterangan seperti menentukan secara jelas fakta, fakta isu dan fakta berkaitan, menjimatkan kos dan masa perbicaraan dengan mengemukakan fakta dan keterangan yang relevan dan berkaitan, serta memastikan keadilan dan kesaksamaan dalam aspek perundangan dapat ditegakkan.

RUJUKAN

- Abd. Karim Zaidan. (1984). *Nizam al-Qada'*. Baghdad: Maktabah al-'Ain.
- Abdul Hamid & Ahmad Ibrahim. (1994). "Nota Perbicaraan dan Rayuan", *Jurnal Hukum*, Jil. IX/I 1994, h. 9.
- Ahmad Ibrahim. (1996). "Perkembangan Mutakhir Undang-undang Keterangan Mahkamah Syariah", *Bengkel Kebangsaan Undang-undang Keterangan di Mahkamah Syariah*. Bangi: Fakulti Pengajian Islam, Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Mahmud Saedon A. Othman. (1995). "Undang-undang Keterangan Mahkamah Syariah: Satu Analisis", dalam *Undang-undang Keterangan dan Prosedur di Mahkamah*, ed. Abd. Monir Yaacob. Institut Kefahaman Islam Malaysia.
- Mohd Sabree Nasri & Ruzman Md Noor (2021). "Pemakaian Keterangan Pendapat Pakar Sebagai Kaedah Pembuktian di Mahkamah Syariah: Isu dan Cabaran", *Jurnal 'Ulwan*, Special Issue I: Kolokium Penyelidikan Ijazah Tinggi, No. 6 (Bil.1) 2021: 172-190.
- Muslim. (1930). *Sahih Muslim bi Sharh al-Nawawi*, Jil.-12. Mesir: al-Matba'ah al-Misriyyah wa Maktabatuha.
- Mustafa Zarqa'. (1968). *Al-Fiqh al-Islami fi Saubihi al-Jadid: al-Madkhal al-Fiqh al-'Am*. Damsyiq: Maktabah Tubin.
- Richard May. (1995). *Criminal Evidence*. Ed.-3. London: Sweet & Maxwell.
- Ruzman Md Noor. (2008). "Penulisan Teks Penghakiman dari Aspek Keterangan di Mahkamah Syaruah", dalam *Penulisan Teks Penghakiman di Mahkamah Syariah*, ed. Ruzman Md Noor. Kuala Lumpur: Penerbit Universiti Malaya.
- Sir James Fitzjames. (1936). *A Digest of The Law of Evidence*, Ed.-12. London: Macmillan and Co Ltd.

Rujukan Statut

- Akta Keterangan 1950.
- Enakmen Kesalahan Syariah (Negeri Melaka) 1991.
- Enakmen Keterangan Mahkamah Syariah (Negeri Melaka) 2002.
- Enakmen Tatacara Jenayah Syariah (Negeri Melaka) 2002.
- Enakmen Tatacara Mal Mahkamah Syariah (Negeri Melaka) 2002.
- Enakmen Undang-undang Keluarga Islam (Negeri Melaka) 2002.
- Indian Evidence Act 1872.